

Nuoret ravintola-alan työntekijät, epätyypillinen työ ja selviytyminen koronapandemian vaikutuksista

LOTTA HAIKKOLA

Koronapandemian hallintaan liittyvät rajoitukset vaikuttivat matkailu- ja ravintola-alaan voimakkaasti, kun ravintolatoimintaa rajoitettiin. Samalla rajoitukset osuivat sektoriin, jossa työ on jo valmiiksi epätyypillistä ja epävarmaa. Artikkelissa tarkastellaan, kuinka alan nuoret työntekijät suhtautuivat tilanteeseen ja millainen rooli sosiaaliturvalla oli heidän taloudellisessa selviytymisessään.

.....
English summary at the end of the article

Koronapandemia ja ravintola-alan epätyypillinen työ

”En tiedä ketään, kehen tää ei ole vaikuttanut”, kertoi Tanja, ketjuravintolassa työskennellyt ravintolatyöntekijä haastattelussa keväällä 2021 kun koronapandemiaa oli kestänyt noin vuoden. Pandemian hallintaan liittyvät rajoitukset vaikuttivat matkailu- ja ravintola-alaan maailmanlaajuisesti. Suomessa työpaikkoja katosi ensimmäisenä koronavuonna suhteellisesti eniten ravintola-alalla ja esimerkiksi vuoden 2020 poikkeustilan aikana alalla tehdyt työtunnit vähenivät voimakkaasti (Tilastokeskus 2022). Tuolloin valtaosa PAMin jäsenkyselyyn vastanneista majoitus- ja ravitsemistoiminnan työntekijöistä koki, että pandemia oli heikentänyt toimeentuloa (Palveluolajien ammattiliitto 2020). Ravintoloiden toimintaa vuorotelien rajoitettiin ja helpotettiin pandemian aaltoillessa (Kotkas ym. ei pvm.) eikä lähes kukaan työntekijöistä säästynyt työn muutoksilta, kuten Tanja alun sitaatissa toteaa.

Koronapandemia ja sen tuomat rajoitukset ravintola-alalle olivat laajuudessaan ja äkillisyydes-

sään šokki, mutta ne osuivat samalla sektoriin, jossa työ on jo valmiiksi epätyypillistä ja epävarmaa. Alalla tehdään koko työvoimaan verrattuna huomattavasti enemmän osa-aikaisia töitä. Myös vaihtuvatuontiset sopimukset ja vuokratyö ovat muita sektoreita yleisempiä (Tanner 2019). Rajoitukset siis pikemminkin syvensivät alan epätyypillistä luonnetta kuin loivat täysin uudenlaisen tilanteen.

Työn prekarisaatio tarkoittaa epätyypillisten työsuhteiden uutta yleistymistä globaalissa pohjoisessa. Taustalla on siirtyminen jälkiteolliseen tuotantomuotoon, globalisaatio ja talouden sääntelyn väheneminen (Kalleberg & Vallas 2017). Epätyypillistyminen muuttaa palkkatyön pysyvyyteen perustuvaa yhteiskunnallista järjestystä myös Suomessa, kun työntekijöiden asema suhteessa työhön, työn riskeihin ja sosiaaliturvajärjestelmään muuttuu. Työn epävarmuuden on nähty vaikeuttavan elämän pitkäjänteistä rakentamista ja synnyttävän yhteiskunnallista epävarmuutta (Jakonen ym. 2023; Kalleberg & Vallas 2017). Työntekijöiden kokemuksia epätyypillisessä työssä käsittelevä tutkimus on osoittanut, että pärjätäkseen työntekijältä vaaditaan joustavuutta, nopealiikkeisyyttä ja yrittäjämäistä asennetta (Ylöstalo ym. 2018) ja heidän on vastattava lisääntyvään epävarmuuteen identiteettiä ja toimeentulon turvaami-

Artikkeli on kirjoitettu osana Suomen Akatemian rahoittamaa hanketta (päättönumero 332674)

seen liittyvillä strategioilla (Ikonen 2013; 2018; Jakonen ym. 2023; Kantola & Timonen 2022).

Tässä artikkelissa tutkin haastatteluaineiston avulla nuorten ravintola-alan työntekijöiden suhtautumista pandemiarajoitusten aiheuttamiin yhtäkkiisiin elämänmuutoksiin ja keinoja, joilla he selvisivät syventyneestä epävarmuudesta. Epätyypilliseen työhön luetaan monenlainen työ itsensä työllistämisestä vastentahtoiseen osa-aikaisuuteen, mutta keskeistä on, että työtä ei tehdä vakituksessa palkkatyösuhteessa. Prekarisaatiotutkimuksessa korostuu alustatyöntekijöiden ja itsensä työllistäjien kokemukset (esim. Ikonen 2013; 2018; Ylöstalo ym. 2018), mutta tässä artikkelissa kohteena on epätyypillistä palkkatyötä tekevät työntekijät. Artikkelit tuottaa tietoa pandemianaikaisten poikkeusolojen vaikutuksesta ravintola-alalla. Samalla se osallistuu laajempaan tutkimuskeskusteluun epävarmuudesta prekarisoituvassa työssä ja sosiaaliturvan toimivuudesta työntöön sopimusmallien, työn teettämisen tapojen ja eri sektorien eriytyessä.

Tutkimus osoittaa, että nuoret ravintola-alan työntekijät selvisivät koronapandemian tuomista äkillisistä muutoksista samankaltaisin keinoin kuin he muutenkin selviävät epätyypillisestä ja kiihkeästä työstään, eli joustavuudella, ratkaisukeisellä asenteella ja hyvällä toimintakyvyllä. Taloudellisesti he selvisivät tekemällä töitä koronarajoitusten mahdollistamissa rajoissa ja yhdistämällä sosiaaliturvaa, sosiaalisten verkostojensa tarjoamaa tukea ja karsimalla menojaan erityisesti asumiseen liittyvillä järjestelyillä. Hyvää selviytymistä selitti taustalla oleva palkkatyösuhde sekä haastateltujen hyvä toimintakyky sekä se, että heillä oli käsissään vain yksi ongelma eli tulojen väheneminen.

Tutkimuksen tausta: epätyypillinen työ, epävarmuus ja selviytymisen keinot

Prekarisaatiota on tutkittu erityisesti makrotason ilmiönä ja selvitetty esimerkiksi sen laajuutta kansainvälisten vertailujen avulla. Epätyypillistymisen aste vaihtelee maittain ja sektorien välillä (Kalleberg & Vallas 2017; Rasmussen ym. 2019). Suomessa kyse on laajamittaisen prekarisaatiokehityksen sijaan pikemminkin sektorikohtaisesta eriytymisestä (Ojala ym. 2021). Vaikka epätyypillistä työtä tehdään monilla aloilla ja monenlaisilla koulutustaustoilla, prekaarit työt keskittyvät erityisesti palvelualoille, joista ravintola-ala on yksi

esimerkki. Noin 40 prosenttia työntekijöistä työskentelee osa-aikaisesti (kaikista palkansaajista noin 16 prosenttia), ja osa-aikatyö on muita sektoreita useammin vastentahtoista. Nollatuntisopimuksella työskentelee noin 13 prosenttia (koko työvoimasta noin viisi prosenttia), ja vuokratyö on yleisempää verrattuna työmarkkinoihin kokonaisuudessaan (Tanner 2019). Alan ammateista monet kuuluvat pienituloisimpaan viidennekseen ja kohtuulliset tulot perustuvat paljolti ilta- ja viikonloppulisiin (Junnilainen & Haikkola 2022).

Työntekijöiden erilaisuudesta huolimatta työn ja toimeentulon epävarmuus vaatii epävarmuuden kestämistä ja sen hallintaa erilaisten selviämisen ja sinnittelyn keinoin (Ikonen 2013; Jakonen yms. 2023). Esimerkiksi pienituloiset pienyrittäjät ja yksinyrittäjät ovat itseohjautuvia ja joustavia ja toimeentuloon ja elämän laajemmin liittyvää epävarmuutta hallitaan korostamalla yksin pärjäämistä ja itseen turvautumista (Kantola & Timonen 2022; Ikonen 2013). Vastaava eetos kuvaa myös asennetta ravintola-alan epätyypillisissä töissä. Työntekijät ovat ratkaisukeisisiä ja joustavia, joista raskas, kiireinen ja epävarma työ on muokannut sinnikkäitä selviytyjiä (Junnilainen & Haikkola 2022). Kulttuurialojen työntekijät ja korkeakoulutetut saattavat nähdä työn itsensä toteuttamisen areenana ja oikeuttaa tätä kautta epätyypilliset työolot ja työhön liittyvän epävarmuuden (Simola 2022; ks. myös Neff ym. 2005).

Epätyypillisessä työssä toimeentulo on usein niukkaa. Esimerkiksi Mikko Jakonen kollegoineen (2023) on osoittanut, että epätyypillisissä työsuhteissa työskentelevät muodostavat merkittävän osan työssäkävivistä köyhistä. Työntekijöillä on monia keinoja selvittää liian pienistä tuloista, ja niistä tärkein on tulojen hankkiminen monista lähteistä esimerkiksi yhdistämällä yrittäjätuloja ja palkkatyötä (Ikonen 2018; Järvensivu 2022). Vaihtuvatuntisilla työsopimuksilla työskentelevät voivat joutua tekemään useita töitä (Tanner 2019). Ulkomaalaisilla työntekijöillä maassaloon liittyvät säädökset pakottavat palkattoman ja palkallisen työn yhdistämiseen (Maury 2020; Simola 2022). Kaikissa tapauksissa töitä joutuu tekemään liikaa, jotta kerryttää itselleen riittävän toimeentulon. Keskiluokkaisissa ja hyvätuloisissa ryhmissä työuraa saatetaan rakentaa myös puolison tulojen varaan (Järvensivu 2022). Tyypillistä on myös, että työssäkävyyä joutuu täydentämään työtuloja sosiaaliturvalla. Yhden tai useamman työn tekeminen pienillä ansioilla ja tulojen

sovittaminen yhteen kankean sosiaaliturvajärjestelmän kanssa voi tehdä elämästä hyvin kuormittavaa, vaikka tulotaso pysyisi kohtuullisena (Jakonen ym. 2023).

Koronapandemia oli erityislaatuinen siinä suhteessa, että työn menettamisestä johtuvat toimeentulovaikeudet olivat ennakoimattomia ja vaativat nopeita ratkaisuja. Harvoissa pandemiassa koskevissa tutkimuksissa on havaittu, että työn menettämisen vaikutukset syvensivät jo olemassa olevaa eriarvoisuutta niin että heikommassa asemassa olevat ryhmät kärsivät myös vakavimmat seuraukset (Cook ym. 2021). Pandemia toi esiin palkkatyösuhteisiin sidotun sosiaaliturvan riittämättömyyden ja korosti epävirallisten tukiverkostojen, kuten perheiden merkitystä selviytymisessä (Cook ym. 2021; Junnilainen 2019).

Pienituloisuudesta selviäminen vaatii myös kulumenoista karsimista ja esimerkiksi ravintola-alan työntekijät joutuvat myös normaaliloissa tinkimään ruokamenoista (Walsh ym. 2022). Pieniä tuloja tai riittämätöntä sosiaaliturvaa täydennetään säästöillä, lainaamalla rahaa, pyrkimällä järjestelemään velkoja uudelleen tai hankkimalla lisätuloja myymällä omaisuutta tai esimerkiksi pulloja keräämällä (Ylikännö 2013; Airio ym. 2013). Moni turvautuu asuinalueella syntyneihin vaihdannan verkostoihin, joissa liikkuu tukea, tietoa, palveluksia ja apua (Junnilainen 2019; Isola ym. 2016). Oman talouden kanssa kamppailu voi myös syventää muita ongelmia. Esimerkiksi Sanna Rikalan (2018) tutkimuksessa kamppailu pitkäaikaisten toimeentulo-ongelmien ja tukiviidakon kanssa syvensi työuupumusta ja mielenterveysongelmia.

Aineisto ja menetelmät

Artikkelin aineistona on 18 nuoren ravintola-alan työntekijän (18–31 vuotta) haastattelut, jotka tehtiin koronapandemian aikana vuoden 2021 tammi–huhtikuussa. Naisia oli 14 ja miehiä 4. Haastattelut tavoitettiin työpaikoilta, eräästä alan työntekijöiden Facebook-ryhmästä ja tutkijoiden verkostojen kautta. Haastattelut kestivät puolesta tunnista kahteen tuntiin, ja ne tehtiin etähaastatteluina. Haastattelut teki tutkimusavustaja Kai Tarvainen ja kirjoittaja. Haastateltavien rekrytoimiseksi tehtiin paljon töitä, mutta se osoittautui melko hankalaksi ja haastateltavien määrä jäi aiottua pienemmäksi.

Haastateltavat työskentelivät vaihtelevissa tehtävissä tarjoilijoina, työntekijöinä, vuoropäälliköinä, ravintolapäälliköinä ja kokkeina pikaruokaketjuissa, illallravintoloissa, hotellien ravintoloissa, baareissa ja kahviloissa eri puolilla Suomea. Alalle tyypillisesti joukossa oli ammattilaisia, joille ravintola-alan työ oli ura ja joista osalla oli alan ammatillinen tutkinto. Osa oli opiskelijoita ja osa oli päätynt alalle lukio-opintojen jälkeen ja suunnitteli jatko-opintoja ja siirtymistä avulla muille aloille. Osalla haastateltavista oli puoliso, mutta kellekään ei ollut huollettavia lapsia.

Koska haastateltavia rekrytoitiin myös lähestymällä työpaikkoja, haastatteluihin valikoitui niitä, jotka olivat pandemiasta huolimatta säilyttäneet työnsä. Yhtä lukuun ottamatta kaikilla oli kuitenkin takanaan vähintään lomautus. Facebook-ryhmästä ja tutkijoiden verkostojen kautta löytyi niitä, joiden työt olivat vähentyneet eniten, kuten nollatuntisopimuksella työskennelleitä. Kaikki haastateltavat olivat haastatteluhetkellä käytännössä työllisiä: työssä ravintola-alalla, muulla alalla tai lomautettuina. Työtilanteet vaihtelivat ja töitä oli muutamasta tunnista viikossa kokopäivätyöhön. Muihin kuin ravintola-alan töihin hakeutuneet olivat työllistyneet korona-avustuksilla aloitettuihin projekteihin ja asiakaspalvelutyöhön.

Haastateltavista suurin osa kuului valtaväestöön ja muutama vähemmistöihin. Kaksi oli opinnoista valmistuneita kansainvälisiä opiskelijoita. Aineistossa valtaväestön edustajat ovat yliedustettuina, sillä Tilastokeskuksen tietojen perusteella voi arvioida, että vähintään viidesosa alan työntekijöistä on ulkomaalaisia (Tilastokeskus 2019). Tällä on keskeinen merkitys tulosten tulkinnessa. Työ tai sen kautta syntyvä kyky osoittaa tulotasonsa voi olla yksi peruste ulkomaalaisen oleskeluluvalle ja oikeus sosiaaliturvaan voi olla rajoitettu (Maury 2022). Tällöin työn menettäminen voi tarkoittaa tulottomuutta tai oleskeluluvan menetystä. Aineiston perusteella voi siis tarkastella erityisesti valtaväestöön kuuluvien nuorten aikuisten kokemuksia koronapandemian vaikutuksista ja työelämän epätyypillistymisestä.

Haastattelujen aikaan pandemia oli kestänyt vajaan vuoden, jonka aikana pandemia ja rajoitukset aaltoilivat. Maaliskuussa 2020 asetettiin poikkeus-tila, johon liittyi laajoja sulkuja. Ravintolat suljettiin, mutta ulosmyynti sallittiin. Kesällä 2020 tilanne helpottui ja rajoituksia kevennettiin. Syksyllä alkoi pandemian toinen aalto ja ravintoloiden toimintaa rajoitettiin uudestaan. Alkuvuodes-

ta 2021 pandemiatilanne paheni edelleen. Maa-liskuussa asetettiin uusi poikkeustila, mutta rajoituksia asetettiin huomattavasti vähemmän ja ne olivat alueellisia, mikä asetti ravintolatyöntekijöitä alueellisesti eri asemaan. Haastattelut seuraavat tätä kehitystä ja niissä kerrotaan alkuvaiheen lomautuksista ja töiden äkillisestä loppumisesta, työtuntien vaihtelusta kesän ja syksyn aikana sekä uudesta epävarmuudesta ja osan kohdalla uusista lomautuksista alkuvuodesta 2021.

Haastatteluissa kysyttiin yleisesti kokemuksista alalla, työn merkityksestä itselle ja työidentiteetistä ja tarkemmin koronapandemian tuomista muutoksista työsuhteeseen ja keinoista, joilla haastattelut olivat tilanteesta selvinneet. Kysymykset olivat avoimia. Tässä artikkelissa keskitytään erityisesti suhtautumiseen työn menettämiseen ja taloudelliseen selviytymiseen. Aineisto analysoidiin laadullisen sisällönanalyysin keinoin (Tuomi & Sarajärvi 2018). Haastattelut teemoiteltiin ensin kokonaan. Teemat olivat tausta ja työura, asenne työhön, itseä koskevat näkemykset, koronapandemia ja selviytymiskeinot. Keskeisiksi teemoiksi nousivat joustavuus ja ratkaisukeskeisyys suhteessa aiempaan työuraan ja koronapandemiaan sekä nopeat ratkaisut. Näitä tarkasteltiin suhteessa aiempaan kirjallisuuteen.

Seuraavassa tarkastelen ensin työntekijöiden suhdetta pandemian kaltaiseen yhtäkkiiseen kriisiin ja sen jälkeen taloudellisia selviytymiskeinoja. Haastateltavien nimet on muutettu, samoin kuin työpaikkoihin liittyviä yksityiskohtia, jotta haastateltuja ei voi tunnistaa. Haastattelulainauksissa kieliasua on selkeytetty luottavuuden parantamiseksi.

Tulokset

”Nyt mä sain viestin, et oon työtön.” Ravintola-alan epätyypillisyyden syventyminen pandemian aikana

Koronapandemiaan liittyvien rajoitusten tullessa voimaan keväällä 2020 kaikki osasivat odottaa töiden vähenemistä, lomautuksia tai irtisanomisia. Pandemian levitessä ensin globaalisti ja sitten Suomessa oli ketjuravintolassa työskennelleen Samun lailla helppo tajuta, että ”asiakkaita [oli] tosi paljon vähemmän, joka meinaa myös sitä, et me tarvitaan vähemmän työntekijöitä”. Silti tiedot rajoitusten laajuudesta ja näistä johtuvista lomautuksista tulivat osittain yllätyksenä.

Haastatteluhetkellä pizzeriassa työskennellyt Helmi kertoi, että vaikka odotti silloisessa työpäikkassään lomautusta, oli yllätys, että lomautukset koskivat koko henkilöstöä eikä vain osa-aikaisia ja vuokratyöntekijöitä. Kun koko henkilöstö lomautettiin yhdessä työntekijöiden tilaisuudessa ja heti perään tuli tieto poikkeustilasta ja laajoista suluista, tilanne oli ”vähän kuin kaksi nyrkkiä naamaan, et eka lomautuslappu kouraan ja sen jälkeen se tiedotustilaisuus¹”. Joillekin tieto lomautuksista oli tullut ilman etukäteistietoa esimerkiksi yrityksen omaan sovellukseen kuin mikä tahansa työvuoroihin liittyvä tieto. ”Aika puskista tuli”, totesi Samu, joka viestiti tullessa oli juttelemassa kavereidensa kanssa ja totesi heille, että ”okei mä sain nyt viestin, että mä oon nyt työtön”.

Pandemian edetessä tilanne vaati ennakoitukykyä, jota työntekijöille oli kehittynyt sekä päätöksentekijöille, jotka koostuneen työuran että ravintolatyötä yleisesti luonnehtivan tiiviin työtahdin kautta. Ravintola-alalla kulurakenne pidetään kurissa pitämällä henkilöstön määrä minimissään, mikä johtaa tiivistähtiseen työhön, jossa suvantoaikaa ei juuri ole. Seuraamalla uutisia ja asiakasvirtaa haastateltavat pystyivät ennustamaan tulevan työtilanteen. Kun uutiset olivat huonoja, asiakkaat alkoivat vähetä ja ”työntekijät vain istuskelivat siellä”, työntekijät tiesivät, ettei tunteja pian tule, kuten Samu toteaa: ”kyl sen on yleensä tiennyt etukäteen ennen kuin työnantaja on siitä edes mitään sanonut.”

Prekarisaatioteorioissa korostetaan epätyypillisestä työstä syntyvää epävarmuutta, mutta jos epätyypillisuus vakiintuu eikä työntekijällä ole kokemusta muunlaisesta työelämästä, työntekijälle voi muodostua tunne säännöllisestä tai jatkuvas-ta työstä (Järvensivu 2022). Tätä kokemusta tukee se, että ravintola-alalla voi etenkin hyvän taloustilanteen aikana luottaa töiden löytymiseen. Näin vaihtuvatuuntisella sopimuksella voi syntyä tunne säännöllisestä työajasta, kuten ravintoloissa ja laivoilla työuransa tehneellä Stellalla. Vaikka Stellan työtunneissa oli viikoittaista vaihtelua, hän koki, että tuntimäärä oli keskimäärin se, mitä oli sovittu. Vastaavasti ketjutetuista määräaikaisuuksista saattoi syntyä tunne työn jatkuvuudesta, sillä Stella koki, että määräaikaisuuksista huolimatta töitä on koko ajan, paitsi sitten ”kun tulee tällänen pandemia, ni sitte ei yhtäkkiä oookkaan”.

¹ Helmi viittaa todennäköisesti 17.3.2020 pidettyyn valtioneuvoston tiedotustilaisuuteen, jossa kerrottiin valmiuslain käyttönotosta.

Pandemian kaltainen arvaamaton riski osoitti luottamuksen hataruuden, kun töitä ei ”yhtäkkiä ollutkaan”. Stellan työt silloisessa työpaikassa loppuivat työsopimuksen loppuessa, ja hänelle kerrottiin, että ”voi olla, et soitetaan töihin ja voi olla että ei soiteta”, jonka jälkeen ”sit vaan ei enää soitettu, kun sopimuksia ei enää uusittu”. Sama töiden loppuminen tai työtuntien merkittävä vähentyminen koski kaikkia nollatuntisopimuksilla tai määräaikaisuuksilla työskennelleitä haastateltavia. Esimerkiksi pitkän uran ravintoloissa tehnyt Jessika oli aloittanut opinnot juuri ennen pandemiaa ja suunnitellut rahoittavansa ne ravintoloiden keikkahommilla. Kun pandemia alkoi, keikkatöitä ei yhtäkkiä ollutkaan tarjolla.

Vuokratyötä tehnyt Kiira kuvasi, että jo aiemmin keikoista koostunut työ oli epävarmistunut entisestään. Hän oli onnistunut työskentelemään läpi korona-ajan, mutta se oli vaatinut työskenteleä viiden henkilöstövuokrausfirman kautta sillä seurauksella, että Kiiralla oli ollut vuoden aikana kymmenisen eri työpaikkaa:

Kyl [korona] on tosi paljon vaikuttanut omiin töihin, et ihan jatkuvasti on joku työ loppunu ja sit kun on päässy uuteen niin yhtäkkiä ei tuukaan työtunteja, mitä on kuvitellut tai sitten kaikki menee kiinni, et kyl toi on sotkenut ihan huolella.

Pandemian alettua alan epätyypillinen luonne syveni entisestään. Pysyvissä työsuhteissa työskennelleet lomautettiin, määräaikaisten sopimuksia ei uusittu ja vaihtuvatuontisilla sopimuksilla tunnit vähenivät. Ravintola-alalla jo ennestään vallinneen laajamittaisen epätyypillisyyden vuoksi tilanteessa ei ollut yllättävää vaihtuvat työsuhteet ja epäsäännölliset tunnit, vaan töiden väheneminen tai loppuminen tilanteessa, jossa monet työntekijät olivat tottuneet tekemään paljon töitä tiiviillä tahdilla ja luottamaan siihen, että töitä löytyy.

”Ei jaks enää ees mieltii et ois jossain työpaikas pitkään.” Joustavuus asenteena lisääntyneeseen epävarmuuteen

Ravintola-alan työntekijöiden tilanteen voisi ajatella olleen ahdistava ja huolestuttava. Haastateltavan reaktiot olivat kuitenkin toisenlaisia. Helmin näkemys kuvaa yleisemmin haastateltavien suhtautumista. Vaikka lomautuslappu ja ravintolasulku olivat tuntuneet kuin ”nyrkiltä naamaan”, asenne oli avoin ja hyväksyvä. Helmi oli ”vähän järkyttynyt”, mutta ajatteli sitten, että ”nyt mennään näillä ja tilanteen mukaan”. Sympatiat olivat yrittäjän puolella:

Asiat kyllä selitettiin hyvin ja ei jääny siitä mitenkään paha maku suuhun, päinvastoin halus miten sen nyt sanois, niinku tavallaan myös olla tukena niit pienyritys niin halus myös olla ehkä työnantajien, koska eihän se oo heillekkään helpoo ollu.

Helmin näkemyksessä korostuu joustavuus, ratkaisukeskeisyys ja lojaalius työnantajaa kohtaan. Ravintola-ala on aina vaatinut hyvää kuntoa, sitkeyttä ja ihmissuhdetaitoja (Sulkunen ym. 1985), mutta työskentely yhä kiireisemmässä työympäristössä epävarmoilla työsuhteilla on lisännyt vaatimuksiin ratkaisukeskeisyyden ja joustavuuden (Junnilainen & Haikkola 2022). Kun pandemia heitti eteen tilanteen, jossa työsuhte oli katkolla, työntekijät ottivat käyttöönsä työssään jo kerryttämänsä kyvyt ratkoa eteen tulevia yhtäkkisiä ongelmia ja reagoida niihin nopeasti.

Kun jo ennestään epäsäännöllinen työ muuttui yhä epäsäännöllisemmäksi, se vaati aina vain lisää joustamista. Lisääntyneen ennakoimattomuuden takia elämä prekarisoitui entisestään ja sitä oli vaikeampi suunnitella ja esimerkiksi Samun mukaan tilanne ”vaikeutti tällästä muitten suunnitelmien tekemistä, kun ei tiää miten on noita töitä”. Tämä toi ”semmosen oman twistinsä” työhön ja elämään. Lisäjoustoa vaati myös muuttuneet työsuhteiden ehdot. Ravintola-alan työehtosopimuksen mukaan työvuorolistat tulee laatia kolmeksi viikoksi kerrallaan, mutta pandemia-aikana yleinen käytäntö oli, että ne tehtiin viikoksi eteenpäin. Lyhyemmät vuorolistat olivat esimerkiksi Stellalle ”ihan fine”, vaikka ”tietysti olis kivempi, jos tietäis aina sen kolme viikkoo etukäteen, mut sille nyt ei voi mitään, tää tilanne on vähä mitä on”. Myös tässä työntekijät olivat joustavia työnantajaa kohtaan ja näkivät perusteluksi sen, että lyhyiden listojen avulla työnantaja pystyi säätämään työvoimatarvetta rajoitusten muuttuessa eli ”helposti muokkaa ja poistaa niit vuoroja”, kuten Aliisa kuvaa.

Vaikka päällekkäiset työsuhteet olivat tavallisia myös normaaliaikana, pandemian aikana tilanne kärjistyi. Myös tässä hankalassa tilanteessa otettiin käyttöön valmiudet sopeutua eteen tulevan tilanteeseen. Esimerkiksi viiden vuokratyönantajan kautta töitä tehnyt Kiira oli ensin stressannut, mutta turtui tilanteen absurdiuteen.

Kai: Miten sä koet tilanteen, kun sulla on työsopimus monessa paikkaa auki ja on niin paljon erilaisia ravintoloita missä oot ollut töissä, niin miltä tää on tuntunut?

Kiira: En mä tiää, ehkä alkuun se oli stressaavaa et ei voinut yhtään suunnitella mitään pidemmälle, mut nyt kun näit on jo niin monta niin tää alkaa enemmän

olla vaan naurettavaa tai siis ei jaksa enää ees miettii et ois jossain työpaikas pitkään. Ainakin on tullu koettu monii erilaisii paikkoi. Mut ei sit jaksa enää sillee huolehtii et, kunhan jotain tekemistä ois.

Kiira sopeutui tilanteeseen ja pystyi jopa näkemään tilanteen myönteisenä puolena sen, että tuli tutustuttua moneen työpaikkaan. Sopeutumiskyky ei kuitenkaan kantanut loputtomasti ja osa koki ajan raskaana. Työn epävarmuuden ja silpuuntumisen sijasta stressiä aiheutti kuitenkin pikemminkin pandemiasta johtuva ajoittainen kireä tunnelma työpaikoilla ja muutokset työssä. Vähäisestä asiakasmäärästä huolimatta työpaikoilla oli alimiehityksestä johtuvaa kiirettä. Kaikille työntekijöille ei riittänyt tunteja, mikä vaivasi haastateltuja. Työpaikoilla tehtiin uudistuksia ja konseptien muutoksia. Lisääntynyt ulosmyynti muutti työn profiilia asiakastyöstä linjatyöntekijäksi tai tarjoilijasta ruokalähetysten kuljettajaksi. Muutokset ja jännitteet koskivat myös niitä, jotka olivat onnistuneet säilyttämään työnsä. Esimerkiksi Siirin mukaan työpaikan ilmapiiri oli aaltoilut yhdessä pandemian kanssa kesän 2020 ”hyvisiä fiiliksistä” syksyn epävarmuuteen ja orastavaan uuteen innostukseen. Samalla pandemian epävarmuus vahvisti alalla jo ennestään vallinnutta kiireen ja joustovaatimusten tuottamaa kokemusta siitä, että kaikki on yhdessä samassa veneessä (Junnilainen & Haikkola 2022). Tilanne normalisoitui ja siihen ”turruttiin”, kuten Kiira kertoi.

Epätyypillinen työ vaatii työntekijältä epävarmuuden sietoa, sillä prekarisaation keskeinen piirre on työsuhteiden ja työkeikkojen ennakoimattomuus. Pandemiaoloissa tämä alkoi joidenkin haastateltujen tapauksessa muistuttaa päivä kerrallaan työhön palkattavan päivätyöläisen työoloja. Tulevaisuuden suunnittelun mahdollisuus katosi lähes kokonaan ja vaati elämän valjastamista tulevien työkeikkojen odotteluun. Työntekijöiden suhtautuminen pandemiaan kertoo siitä, että ravintola-alan työntekijät ovat jo valmiiksi oppineet, että työelämä vaatii jatkuvaa valmiutta ratkaista eteen tulevia yllättäviä tilanteita joustavuutta. Tästä hyötyivät myös työnantajat, kun työntekijät joustivat yhä uudelleen työtuntien, työvuorojen ja toimenkuvien suhteen.

”Tuli nopeesti päätökset, mut olihan se vähemmän kun mitä normaalitulot ois olu.” Taloudelliset selviytymisstrategiat pandemian aikana Ratkaisukeskeisestä asenteesta huolimatta taloudellinen selviytyminen aiheutti huolta haastateltavissa. Pienituloinen henkilö ei selviä tulojen äkillisestä pienenemisestä helpolla. Tällöin epävarmasa työssään kouliutuneet työntekijät ottivat käyttöön saman ratkaisukeskeisen asenteen kuin reagoidessaan pandemian tuomiin muutoksiin työsuhteissa ja loivat strategioita selvitä. Keskeistä taloudelliselle selviytymiselle olivat kyky pysytellä töissä, sosiaaliturva, sosiaalisten verkostojen tuki ja menojen vähentäminen, tärkeimpänä asumisjärjestelyt.

Työntekijät pysyttelivät työssä joko hankkimalla uuden ravintola-alan työn, siirtymällä toiselle alalle, tekemällä keikkatöitä hyvinkin sekalaisella kuvioilla tai hankkimalla uusia taitoja. Vastaava ratkaisuja on havaittu myös muussa pandemia-ajan ravintolatyöntekijöitä koskevassa tutkimuksessa (Gowayed ym. 2022). Muiden prekarissa asemassa olevien tavoin ravintola-alan työntekijät ovat tottuneita hankkimaan nopeasti töitä (Jakonen ym. 2023). Kun Stellalle selvisi, että työt eivät jatku, hän meni ”heti selaamaan kaikkiä työpaikkoja ja tälle” sekä ravintola-alalta etä kaupan alalta. Puolen vuoden etsimisen jälkeen hänen onnistui saada uusi ravintola-alan työ ja alkuvuodesta 2021 tuttavansa avulla vielä toinen. Myös Helmi löysi syksyllä tuttavansa kautta uuden ravintola-alan työpaikan, kun oli kevään lomautuksen aikana ensin hengähtänyt hetken ja sen jälkeen työskennellyt kesän vähäisillä tunneilla ilman mahdollisuutta ilta- tai viikonlopputöihin ja niistä kertyvin lisiin. Helmi pärjäsikin kevään ja kesän, koska hänen puolisonsa säilytti työpaikkansa ja he saivat maksettua pakolliset kulut, kuten vuokran ja ruuan. Silti Helmi totesi kesän jälkeen, että rahasta alkaa olla tiukkaa, eikä hän epäroinyt ottaa vastaan tutun kautta löytynyttä uutta työtä. Myös valtion korona-avustukset auttoivat työllistymisessä, sillä Leena ja Sanna saivat kokoaikaisen työn koronatuilla käynnistetyistä sosiaalialan hankkeista. Aliisa ajoi ajokortin, jotta sai työpaikassaan työvuoroja ruokakuskina ravintolan siirryttyä pääasiallisesti ulosmyyntiin.

Epätyypillisyydestä huolimatta ravintola-alan työt tehdään suurelta osin palkkatyösuhteessa. Tämä tarkoittaa, että Suomen sosiaaliturvajärjestelmä tunnistaa työntekijät työn loputtua työttömiksi ja syntyy oikeus työttömyyden aikaiseen so-

siaaliturvaan, jos muut ehdot täyttyvät (kuten alle 25-vuotiailla ammatillisia valmiuksia antava tutkinto). Tämä erotti alan työntekijät kulttuurialasta, joka oli toinen pandemiarajoituksista vakavasti kärsinyt sektori. Kulttuurialoille työtä tehdään palkkatyösuhteen ulkopuolella esimerkiksi itsensäyöllistäjinä tai apurahojen turvin ja ansiot voivat koostua useista tulonlähteistä (Jakonen ym. 2023). Pysyvään palkkatyösuhteeseen perustuva Suomen sosiaaliturvajärjestelmä ei tunnista riittävän hyvin erilaisia palkkatyön ja yrittäjyyden väliin sijoittuvia työn ja ansainnan muotoja (Kananen ym. 2019; ks. myös Jakonen ym. 2023), mikä ajoi kulttuurialojen työntekijät pandemian aikana vaikeaan tilanteeseen (Junnilainen 2021). Ravintolatyöntekijöiden tilanteessa vaikeuksien sijasta vaikutti siltä, että työttömyyden aikainen sosiaaliturva oli ravintola-alan työntekijöiden kohdalla se osa tyourasta, joka ei vaatinut juurikaan ratkaisukeskeisyyttä tai ponnisteluja. Osa ei lomautuslupaa saadessaan ollut ikinä kuullutkaan lomautuksesta, mutta asiasta sai nopeasti selvää työnantajan, liiton tai kassan ohjeilla, TE-toimiston avulla tai kysymällä apua omilta vanhemmilta. Sosiaaliturvan hakeminen ja saaminen eivät olleet ongelma, vaan se, että käteen jäi huomattavasti vähemmän rahaa kuin työssä ollessa, kuten Sanna kertoo:

Meni tosi hyvin YTK:n kanssa kaikki et sieltä tuli nopeesti päätökset ja tuli nopeesti rahat ja ei sitä tarvinnut stressaa etteikö se hoituisi, mutta toki sehän oli pienempi sitten kun mitä mun kuukausipalkka ois ollu ja siten kun oli osittain töissä niin sit sitä rahaa tuli töistä ja tuli sit sieltä kassasta mutta, kuitenkin vähemmän kun mitä ne normaalitulot ois ollu.

Tilanne lisäsi halukkuutta liittyä ammattiliittoon tai työttömyyskassaan, koska jokainen järkeili, että näin saisi korkeampaa työttömyysturvaa, tai ”niitä bonareita”, kuten Samu asian ilmaisi. Alkuun osa ”meni Kelan tuilla”, kuten esimerkiksi baarityöntekijä Natalia. Kun työssäolohehto liittoon tai työttömyyskassaan liittymisen jälkeen täytyi, he siirtyivät ansiosidonnaiselle tuelle.

Hankalaa oli itsenäisesti asuvilla opiskelijoilla, koska päätoimisilla opiskelijalle oikeutta työttömyysturvaan ei synny lainkaan. Nämä henkilöt olivat suunnitelleet täydentävänsä opintotukea ja opintolainaa keikkatöillä, joiden saamiseen oli saattanut kokeneena ravintola-alan työntekijänä luottaa. Kun pandemian pahimmat vaiheet leikkasivat lähes kaikki keikkatyömahdollisuudet, opiskelijat olivat vaikeuksissa. Esimerkiksi Jessikan tilanne oli hankala:

Sillonhan kun tuli 2020 se koronahomma niin meni kaikki ravintolat tietenki kiinni, eli käytännös työt loppu kokonaan ja vaik mä nostan opintotukea ja opintolainaa nii ei niil sillee elä.

Pelkkä sosiaaliturva ei riittänyt kenelläkään taloudelliseen selviämiseen. Siksi lähes kaikilla oli moninaisia muita strategioita joko hankkia lisätuloja tai vähentää kuluja.

Monen vanhemmat auttoivat tavoilla, jotka muistuttavat pienituloisten avunannon verkostoissa liikkuvaa apua (Isola ym. 2016; Junnilainen 2019). Jessika kertoi tehneensä vanhemmilleen erilaisia hanttihommia, mistä hän tienasi muutama satasen silloin tällöin. Yksin asuva Kiira kertoi muuttaneensa hetkeksi takaisin vanhempiensa luokse kotipaikkakunnalleen sekä saadakseen seuraavaa että pystyäkseen pitämään pääkaupunkiseudulla sijainneen vuokra-asuntonsa. Kiiran työttömyyskorvaus ja asumistuki menivät lähes kokonaan oman asunnon kuluihin, mutta hän päätteli, että siitä ei kannattanut luopua, koska pääkaupunkiseudulla olisi tarjolla enemmän töitä kun koronatilanne helpottaisi. Kiiran strategia osoittautui onnistuneeksi, ja hän palasi heti ensimmäisen sulun jälkeen pääkaupunkiseudulle ja ryhtyi tekemään vuokratyöyritysten kautta töitä pandemiatilanteen mahdollistamissa rajoissa. Suoraa rahallista tukea vanhemmiltaan ei saanut kukaan. Myös tältä osin alan työntekijät erosivat kulttuurialan työntekijöistä, joita vanhemmat olivat tukeneet rahallisesti, osaa merkittävästi (Junnilainen 2021).

Monet tinkivät kulutuksesta, joka pieneni myös itsestään, kun pandemiarajoitukset vähensivät rahankäyttömahdollisuuksia. Kuluja jaettiin esimerkiksi puolison kanssa. Osalla oli pienistä tuloista huolimatta säästöjä, joiden turvin selvisi hetken. Asumisjärjestelyt olivat kuitenkin tärkein tapa minimoida kuluja ja parantaa omaa taloudellista tilannetta. Asumisen järjestämiseen käytettiin sekä perhettä että muita sosiaalisia verkostoja. Osa haastatelluista asui vielä vanhempiensa luona eikä heillä ollut ”mitään oikeita menoja”, kuten Samu kertoo. Heille pandemia ei aiheuttanut akuuttia kriisiä, sillä Samun sanoin se että ”ei tuu rahaa” ei esimerkiksi lomautuksen aikaan ollut ”maailmanloppu”, koska sai kuitenkin ”ruokaa pöytään ja oli paikka mis elää”. Kiiran lisäksi osa Aliisan opiskeluvuorokaverista oli joutunut muuttamaan takaisin vanhempiensa luokse, koska he eivät työvuorojen puutteen takia enää saaneet vuokraansa maksettua. Keski-Suomessa asunut baarityöntekijä Natalia, joka oli haastattelun aikaan tois-

ta kertaa lomautettuna, muutti puolisonsa kanssa yhteen. Ketjuravintoloissa työskennellyt Amilah asui alun perinkin kämppeiksiens kanssa, mutta silti häntä huoletti, saako vuokransa maksettua, koska tuolloin epävarman työn lisäksi hänellä ei ollut muita tulolähteitä eivätkä hänen vanhempansa pystyneet auttamaan taloudellisesti. Sekä Sanna että Jessika muuttivat kaveriensa luo toiseen kaupunkiin. Osaa auttoi kanssaihmiesten hyväntahtoisuus, sillä esimerkiksi Leenan yksityinen vuokranantaja alensi väliaikaisesti vuokraa, jotta Leena selviäisi tilanteesta paremmin.

Asumisjärjestelyihin turvautumisen mahdollisti haastateltujen elämäntilanne. Kaikilla oli hyvä toimintakyky ja paljon voimavaroja alkaa hoitaa asumisasiä pandemian iskiessä. Kellään ei ollut lapsia, joiden asioiden järjestelyä etenkin muutot pidemmän etäisyyden päähän olisivat vaatineet. Muuttamisen mahdollisti paradoksaalisesti myös se, että töitä ei juuri silloin ollut, jolloin ei ollut väliä asuiko työpaikkansa lähellä vai muuttiko toiselle paikkakunnalle odottamaan parempia aikoja. Pandemianaikaisissa asumisjärjestelyissä ei ollut kyse pysyvistä muutoista halvempaan asuntoon, vaan nuoret, perheettömät ihmiset tekivät joustavia ja nopeita sosiaaliin verkostoihinsa perustuvia väliaikaisia ratkaisuja. He muuttivat vanhemmille, kaverille tai puolison luokse. Ylipääntään työttömyyden ja tulonmenetyksen aiheuttama tilanne oli ratkaistavissa siksi, että se oli – toisin kuin esimerkiksi Sanna Rikalan (2018) tutkimuksessa työkyvyttömyydestä – useimmalle haastatellulle henkilökohtaisen elämän ainut kriisi eikä kukaan joutunut painimaan muiden omien tai läheisten vaikeuksien kanssa. Haastatellut olivat taloudellisesti hyvin tiukoilla, mutta kasautuneita ongelmia olisi ollut huomattavasti vaikeampi ratkaista.

Sosiaaliturva muodosti suurelle osalle toimeentulon perustan, mutta se ei itsessään ollut riittävä. Niukuudessa selviämiseen tarvittiin keinoja, jotka muistuttivat muussa pienituloisia koskevassa tutkimuksessa havaittuja tapoja (Isola ym. 2016; Junnilainen 2019). Erityisesti sosiaalisten verkostojen merkitys oli keskeinen. Äkillisessä tilanteessa verkostojen kautta saatiin työpaikkoja, hanttihommia, tietoa ja apua ja mahdollisuus järjestellä asumisasiä nopeasti. Tällöin oli tärkeää, että sosiaaliset verkostot olivat jo olemassa, sillä oman tilanteen muuttuessa niitä ei ollut aikaa tai mahdollisuutta alkaa rakentamaan (Junnilainen 2019; Cook ym. 2021).

Johtopäätökset

Työn epätyypillistyminen on jälkiteollisten yhteiskuntien keskeinen kehityskulku. Tässä artikkelissa sen seurauksia on tarkasteltu ravintola-alan työntekijöiden näkökulmasta. Koronapandemia vaikutti kaikkien tähän tutkimukseen haastatellun ravintola-alan työntekijän työtilanteeseen ja syvensi sen jo ennestään epätyypillistä työtilannetta. Tutkimus osoittaa, että nuoret ravintola-alan työntekijät selvisivät koronapandemian tuomista äkillisistä muutoksista ottamalla käyttöön kyvyt, joita he olivat kerryttäneet ennestään epätyypillisessä työssään eli joustavuuden, ratkaisukeskeyden ja nopealiikkeisyyden. Keskeisin keino oli turvautua itsen ja omiin kykyihin ratkaista eteen tulevat ongelmat ja yllättävät tilanteet. Näillä keinoin ratkottiin sekä työn loppumiseen liittyvät tilanteet että siitä seuranneet taloudelliset vaikeudet.

Prekarisaatiokehitys muuttaa työntekijän asemaa työmarkkinoilla ja luo uutta rakenteellista epävarmuutta, joka vaikeuttaa elämän pitkäjänteitä suunnittelua. Kokemus epävarmuudesta tulee esiin myös prekarisoitunutta työtä koskevassa suomalaisessa tutkimuksessa, joka on osoittanut, että epätyypillinen työ on kuluttavaa ja raskasta ja vaikeuttaa tulevaisuuden suunnittelua (Jakonen ym. 2023). Samalla se kuitenkin tuottaa pärjäämisen eetosta (Ikonen 2013; Kantola & Timonen 2022). Etenkin yrittäjätöyöhön ja itsensätyöllistämiseen liittyy voimakas kokemus itsensä toteuttamisesta ja itsenäisyydestä (Ikonen 2018; Kantola & Timonen 2022; Ylöstalo ym. 2018). Turvaa epävarmuudessa haetaan itsestä ja verkostoista, ei yhteiskunnan instituutioista.

Ravintola-alan työntekijöillä on vastaavan kaltainen suhde työhönsä, vaikka työ tehdään enimmäkseen palkkatyösuhteessa. Ravintola-alalla työntekijöiltä vaaditaan monenlaista joustavuutta sekä suhteessa työsuhteisiin että itse työhön, joka on usein kiireistä ja raskasta. Epävarmuuden kokemus ei ole kovin vahva, lähinnä siksi, että kokemusta toisenlaisesta työelämästä ei kaikilla ole. Nämä vaatimukset ovat muokanneet ravintola-alan työntekijöistä ratkaisukeskeisiä ja itseohjautuvia. Tämän takia koronasulku ja siitä aiheutunut joustovaatimus eivät poikenneet vaatimuksiltaan työntekijöiden aikaisemmista työmarkkinakokemuksista, vaikka joustoa vaadittiin huomattavasti enemmän. Epävarma työ pakottaa kehittämään kykyjä selvittää yllättävistä tilanteista.

Prekarisaatiokohityksen toinen keskeinen ulottuvuus on työntekijän ja kansalaisen muuttuva asema suhteessa sosiaaliturvaan. Teollisen ajan työmarkkinoiden tarpeisiin luotu ja palkkatyösuhteeseen perustuva sosiaaliturvajärjestelmä ei tunnista uusia, muuhun kuin palkkatyösuhteeseen perustuvia moniulotteisia työmarkkina-asemia (Jakonen ym. 2023; Kananen ym. 2019). Epätyyppillisiin palkkatyösuhteisiin liittyy puolestaan ongelmia, jotka liittyvät huoleen työn jatkuvuudesta, palkan riittävyteen, työntekijän asemaan työyhteisössä, mahdollisuuksiin palkalliseen lomaan tai työssäoloehdon kartuttamiseen, samalla kun sosiaaliturvajärjestelmä pääosin tunnistaa prekaarista palkkatyöstä työttömäksi jääneen työttömäksi. Näin ravintola-alan työntekijöiden kohdalla sosiaaliturvajärjestelmä toimii edelleen suhteellisen hyvin ja suojasi työntekijöitä osittain, toisin kuin

esimerkiksi pandemiasta voimakkaasti kärsineellä kulttuurialalla (Junnilainen 2021). Silti tilanne toi esiin sosiaaliturvan riittämättömyyden, sillä kukaan ei luottanut siihen, että sosiaaliturva yksinään riittäisi kannattelemaan pandemian ylitse. Oli itsestään selvää aktivoida verkostot heti, kun töiden loppuminen selvisi. Myös muussa tutkimuksessa on tuotu esiin, että sosiaaliset verkostot paikkaavat yhteiskunnan tuen aukkoja (Isola ym. 2016; Junnilainen 2019) ja poikkeusoloissa niiden merkitys korostui, mikä asetti esimerkiksi ulkomaalaiset työntekijät, jotka jäivät sekä sosiaaliturvan että perheverkostojen ulkopuolelle, kohtuuttomaan tilanteeseen (Cook ym. 2021). Pandemian aikainen tilanne toikin esiin prekaarin työn ja sosiaaliturvan yhdistelmän erityispiirteitä, jotka kertova yhteiskunnan valmiudesta vastata myös tuleviin kriiseihin.

Saapunut 30.10.2023
Hyväksytty 28.1.2024

KIRJALLISUUS

- Airio, Ilpo & Blomberg, Helena & Kangas, Olli & Kroll, Christian & Niemelä, Mikko (2013) Täyden kansaneläkkeen saajien tulot ja kokemukset toimeentulosta. Teoksessa Ilpo Airio (toim.) Toimeentuloturvan verkkoa kokemassa. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 142–167.
- Cook, Julia & Threadgold, Steven & Farrugia, David & Coffey, Julia (2021) Youth, Precarious Work and the Pandemic. *YOUNG* 23 (4), 331–348. <https://doi.org/10.1177/11033088211018964>.
- Gowayed, Heba & Mears, Ashley & Occhiuto, Nicholas (2022) Pause, Pivot, and Shift: Situational Human Capital and Responses to Sudden Job Loss. *American Behavioral Scientist*. Online First, January 2022, <https://doi.org/10.1177/00027642211066043>.
- Ikonen, Hanna-Mari (2013) Epävarma työ, yrittäjätapaisuus ja paikkatunne. Syrjäseudun naisen esimerkki. *Työelämän tutkimus* 11 (1), 34–49.
- Ikonen, Hanna-Mari (2018) ”Sitä palkintoo ei ehkä koskaan tule”. Toimijuuden tunnustus ja maaseudun naisyrittäjät. *Sosiologia* 55 (2), 115–129.
- Isola, Anna-Maria & Turunen, Elina & Hiilamo, Heikki (2016) Miten köyhät selviytyvät Suomessa? *Yhteiskuntapolitiikka* 81 (2), 150–160.
- Jakonen, Mikko & Säilävaara, Jenni & Ikonen, Hanna-Mari (2023) ”Eipä tässä käteen jää juuri yhtään mitään, kun toisesta päästä leikataan heti”. Työssäkäyvien köyhien kokemuksia prekaarista työstä ja sosiaaliturvasta 2000-luvun suomessa. *Työväentutkimus* 37, 15–27.
- Junnilainen, Lotta (2019) Lähiökylä. Tutkimus yhteisöllisyydestä ja eriarvoisuudesta. Tampere: Vastapaino.
- Junnilainen, Lotta (2021) Sosiaaliturvajärjestelmä ei tue kulttuurialan itsensätyöllistäjiä. *Yhteiskuntapolitiikka* 86 (4), 431–437.
- Junnilainen, Lotta & Haikkola, Lotta (2022) Palvelualojen duunarit pätkätöiden pyörteessä. Teoksessa Anu Kantola & Sanna Aaltonen & Lotta Haikkola & Lotta Junnilainen & Pauliina Patana & Joonas Timonen & Pekka Tuominen (toim.) Kahdeksan kuplan Suomi. Yhteiskunnan muutosten syvät tarinat. Helsinki: Gaudeamus, 198–221.
- Järvensivu, Anu (2022) ”Se on tapa tavallaan elää”. Tulevaisuuden työn tekijät yrittäjyyden ja palkkatyön kategorisoinnin kyseenalaistajina. *Työelämän tutkimus* 20 (1), 4–29, <https://doi.org/10.37455/tt.99099>.

- Kalleberg, Arne & Vallas Steven (2017) Probing Precarious Work: Theory, Research and Politics. In Arne Kalleberg & Steven Vallas (eds.) *Precarious Work. Causes, Characteristics, and Consequences*. Bingley: Emerald Publishing Limited, 1–30.
- Kananen, Johannes & Haapala, Laura & Paavola, Juho-Matti & Pulkka, Ville-Veikko & Saikkonen, Paula & Vainio, Arttu (2019) Sosiaaliturva työn murroksessa. Palkkatyö, yrittäjyys ja toimeentulon riskit. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-652-2>.
- Kantola, Anu & Timonen, Joonas (2022) Luovan tuhon sankarit. Yrittäjät itsensä varassa. Teoksessa Anu Kantola & Sanna Aaltonen & Lotta Haikkola & Lotta Junnilainen & Pauliina Patana & Joonas Timonen & Pekka Tuominen (toim.) *Kahdeksan kuplan Suomi. Yhteiskunnan muutosten syvät tarinat*. Helsinki: Gaudeamus, 115–139.
- Kotkas, Toomas & Kantola, Anu & Wass, Hanna & Husu, Elisa (ei pvm.) Finland: Legal Response to Covid-19. In Jeff King & Octavio Ferraz (eds.) *The Oxford Compendium of National Legal Responses to Covid-19*. <https://doi.org/doi: 10.1093/law-occ19/e32.013.32>
- Maury, Olivia (2020) Between a Promise and a Salary: Student-Migrant-Workers' Experiences of Precarious Labour Markets. *Work, Employment and Society* 34 (5), 809–825, <https://doi.org/10.1177/0950017019887097>.
- Neff, Gina & Wissinger, Elizabeth & Zukin, Sharon (2005) Entrepreneurial Labor among Cultural Producers: 'Cool' Jobs in 'Hot' Industries. *Social Semiotics* 15 (3), 307–34.
- Ojala, Satu & Saari, Tiina & Jonker-Hoffrén, Paul & Pyöriä, Pari (2021) Non-Standard Work in Finland. In Anna Ilsoe & Trine Pernille Larsen (eds.) *Non-Standard Work in the Nordics. Troubled Waters under the Still Surface*. Stockholm: Nordic Council of Ministers, 97–107
- Palvelualojen ammattiliitto (2020) *Palvelualat ja PAM korona-aikana. Tilanne vuoden 2020 loppussa*. Helsinki: Palvelualojen ammattiliitto. https://www.pam.fi/media/1.-materiaalipankki-tiedostot-nakyvat-julkisessa-materiaalipankissa/tilastot-ja-tutkimukset/palvelualat-ja-pam-korona-aikana_1-2-2021-1.pdf.
- Rasmussen, Stine & Nätti, Jouko & Larsen, Trine Pernille & Ilsoe, Anna & Garde, Anne Helene (2019) Nonstandard Employment in the Nordics – Toward Precarious Work? *Nordic Journal of Working Life Studies* 9 (S6). <https://doi.org/10.18291/njwls.v9iS6.114689>.
- Rikala, Sanna (2018) Masennus, työkyvyttömyys ja sosiaalinen eriarvoisuus nuorten aikuisten elämäkullussa. *Yhteiskuntapolitiikka* 83 (2), 159–170.
- Simola, Anna (2022) A Quest for Passion. Understanding Precarious Migration of Young Highly Qualified EU Citizens as Lived Neoliberal Subjectivity. *Sociology* 56 (4), 621–637, <https://doi-org.libproxy.helsinki.fi/10.1177/003803852111051224>.
- Sulkunen, Pekka & Alasuutari, Pertti & Nätkin, Ritva & Kinnunen, Merja (1985) *Lähiöravintola*. Helsinki: Otava.
- Tanner, Niina (2019) Töissä, mutta köyhä. Palkkatyököyhyys ja sen kustannukset tavintola- ja kiinteistöpalvelualoilla. Helsinki: Palvelualojen ammattiliitto PAM ry.
- Tilastokeskus (2022) Työpaikkojen määrä laski suhteellisesti eniten majoitus- ja ravitsemistoiminnassa ensimmäisenä koronavuonna 2020. <https://stat.fi/julkaisu/cktv5fnw01hnnw0b55e9jljoou>.
- Tilastokeskus (2019) Ulkomaalaistaustaisten yleisin toimiala vuonna 2017 oli kiinteistöjen siivous. https://www.tilastokeskus.fi/til/tyokay/2017/03/tyokay_2017_03_2019-10-03_tie_001_fi.html.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Walsh, Hanna M. & Nevalainen, Jaakko & Saari, Tiina & Uusitalo, Liisa & Näppilä, Turkka & Rahkonen, Ossi & Erkkola, Maijaliisa (2022) Food Insecurity among Finnish Private Service Sector Workers: Validity, Prevalence and Determinants. *Public Health Nutrition* 25 (4), 829–40. <https://doi.org/10.1017/S1368980022000209>.
- Ylikännö, Minna (2013) Työmarkkinatuki riittää, riittää, riittää – ei riittänytään. Teoksessa Airio, Ilpo (toim.) *Toimentuloturvan verkkoa kokemassa. Kansalaisten käsitykset ja odotukset*. Helsinki: Kellan tutkimusosasto.
- Ylöstalo, Hanna & Anttila, Anu-Hanna & Berg, Päivi & Härmä, Vuokko (2018) Uuden työn joustavat ruumiit. Työelämän tutkimus–Arbetslivsforskning 16 (2), 113–125.

ENGLISH SUMMARY

Lotta Haikkola: Young hospitality workers and coping with precarious work during the Covid-19 pandemic (Nuoret ravintola-alan työntekijät, epätyypillinen työ ja selviytyminen koronapandemian vaikutuksista)

Covid-19 restrictions had a considerable impact on the hospitality industry. Since work in the hospitality industry was already largely precarious, these restrictions merely exacerbated the existing precarity rather than created a totally new situation. This article is based on interviews with restaurant workers and examines hospitality workers' attitudes to the sudden changes brought about by the Covid-19 pandemic as well as their ways of coping financially with unemployment and loss of income. The data were collected in interviews with restaurant workers across Finland.

The results show that young employees in the restaurant industry coped by using similar strategies they had previously used in their precarious and

fast-paced work, i.e. with flexibility and a solution-oriented attitude. Because work in this sector was already precarious and demanded a lot of flexibility, the pandemic did not really alter the employees' previous labour market experiences. Financially, they managed by working within the limits of the restrictions and by combining social security with support from social networks. Although non-standard, restaurant work mostly involves paid employment relationships, which means that the Finnish social security system recognises restaurant workers as unemployed. This afforded them more protection during the pandemic than most workers in other sectors affected by the pandemic restrictions. The pandemic sheds light on the specificities of precarious work and social security and thus helps provide a deeper understanding of society's ability to respond to future crises.

Keywords: Young people, hospitality work, Covid-19 pandemic, precarity.

KIRJOITTAJA

Haikkola, Lotta, dos., akatemiutkija, Nuorisotutkimusseura (lotta.haikkola[at]nuorisotutkimus.fi)